

обвинувачення у вчиненні злочину не може бути обґрунтоване фактичними даними, одержаними незаконним способом, а саме з порушенням конституційних прав та свобод людини й громадянина, з порушенням встановлених законом порядку, засобів, джерел отримання фактичних даних, *не уповноваженою на те особою тощо*» [5].

Список використаних джерел:

1. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України / За ред. С.В. Ківалова та С.І. Кравченко. Одеса: Фенікс, 2020. 924 с.
2. Вирок ВАКС від 10.06.2021 р. у справі № 454/2576/17. - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97548253>
3. Ухвала Шацького районного суду Волинської області від 10 березня 2021 р. у справі № 170/607/18. - <https://vkursi.pro/vsudi/decision/95470282>
4. Лист ВССУ від 13.09.2016 р. № 9-2388/0/4-16 «Щодо окремих питань, пов'язаних із процесуальними наслідками порушення правил підслідності під час досудового розслідування». - <https://ips.ligazakon.net/document/VRR00209>
- Рішення КСУ №12-рп/2011 від 20.10.2011 р. - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-11#Text>

Завтур Віктор Андрійович

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВОВИЙ СТАТУС РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ, ВИЛУЧЕНИХ ЗА УХВАЛОЮ ПРО ТИМЧАСОВИЙ ДОСТУП ДО РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ: ПИТАННЯ ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ

Нормами ч.1 ст. 159 КПК України встановлено, що тимчасовий доступ до речей і документів може полягати, зокрема, у наданні стороні кримінального провадження особою, у володінні якої знаходяться такі речі і документи,

можливості вилучити їх (здійснити їх виїмку). Втім, аналіз положень Глави 15 КПК України у їх системному тлумаченні із іншими положеннями кодексу не дає можливість зробити однозначний висновок про те, який статус набувають речі і документи, вилучені за ухвалою про тимчасовий доступ. Мало уваги приділяється цьому аспекту і в доктрині, незважаючи на те, що проблематиці тимчасового доступу до речей і документів за КПК України 2012 року було присвячено щонайменше три комплексні монографічні дослідження.

Очевидно, що зазначене питання має принципове значення в контексті вибору володільцем належного процесуального порядку повернення вилучених речей і документів у разі їх необґрунтованого утримання стороною кримінального провадження та, відповідно, способу захисту порушеного права власності. Крім того, така правова невизначеність породжує питання щодо відповідності процедури вилучення майна за ухвалою про тимчасовий доступ до речей і документів стандартам ст. 1 Протоколу 1 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод щодо права мирного володіння своїм майном та ст. 13 Конвенції щодо забезпечення права на ефективний захист порушених прав та свобод у національному органі.

Аналіз даної проблеми та пошук можливих шляхів її вирішення вимагає звернення до деяких положень КПК України

З одного боку, речі та документи, вилучені за ухвалою про тимчасовий доступ не набувають статус тимчасово вилученого майна, адже ним може бути лише майно, вилучене в ході затримання, обшуку або огляду (ч. 1,2 ст. 168 КПК України). Відповідно, бездіяльність, яка полягає у неповерненні такого майна не може бути кваліфікована як неповернення тимчасово вилученого майна і бути оскаржена на підставі п.1 ч.1 ст. 303 КПК України. Так само не можна визнати такого роду бездіяльність і «нездійсненням інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений цим Кодексом строк», адже у ст. 164 КПК України хоча і визначено граничний строк дії ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів, проте не сформульовано обов'язку повернути такі речі або документи володільцю.

В.П. Жмудінський пропонує усунути цей недолік і нормативно закріпити за майном, вилученим за ухвалою про тимчасовий доступ до речей і документів статус тимчасово вилученого. Автор аргументує свою позицію тим, що вилучення майна за ухвалою про тимчасовий доступ і тимчасове вилучення майна має спільні правові наслідки – позбавлення особи, у володінні якої майно перебуває, можливості володіти, користуватися та розпоряджатися ним [1, с. 232-233]. Дійсно, за такої нормативної регламентації питання про статус речей і документів, вилучених за ухвалою про тимчасовий доступ та правовий спосіб їх повернення може бути зняте. Втім, різними залишаються мета цих двох заходів забезпечення кримінального провадження, а також підстави вилучення майна за процедурою тимчасового доступу до речей і документів та тимчасового вилучення. За такою логікою, статус тимчасово вилученого повинно набувати будь-яке майно, вилучене в межах кримінального провадження, незалежно від процедури.

Наразі, правовою підставою для утримання стороною кримінального провадження у своєму володінні речей і документів, вилучених за ухвалою про тимчасовий доступ до речей і документів є норма ч.1 ст. 100 КПК України, згідно із якою «речовий доказ, який був наданий стороні кримінального провадження або нею вилучений, повинен бути якнайшвидше повернутий володільцю, крім випадків, передбачених статтями 160-166, 170-174 цього Кодексу». Зміст та структурне розташування цього правового припису побічно вказує на позицію законодавця щодо статусу речей і документів, вилучених за ухвалою про тимчасовий доступ до речей і документів, однак все одно залишаються відкритими принаймні два важливі питання: як бути із тими речами і документами, які не містять ознак речових доказів та документів як джерел доказів та в якому порядку володілець їх може повернути, в тому числі після спливу строку дії ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів ?

За чинної редакції КПК України, єдиним реально ефективним способом захисту порушеного права власності та повернення вилучених за допомогою

процедури тимчасового доступу речей або документів є апеляційне оскарження ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів, яким дозволено вилучення речей і документів, які посвідчують користування правом на здійснення підприємницької діяльності, або інших, за відсутності яких фізична особа – підприємець чи юридична особа позбавляються можливості здійснювати свою діяльність (п.10 ч.1 ст. 309 КПК України). Однак його недосконалість є очевидною: по-перше, правом апеляційного оскарження в даному випадку наділений лише володілець речей або документів, який є суб'єктом здійснення підприємницької діяльності, а по-друге, йому ще необхідно довести, що вилучені речі або документи відповідають цим критеріям.

У літературі є пропозиції щодо вирішення цієї правової проблеми. Так, наприклад, І.П. Зінковський слушно вказує на необхідність виокремлення особливого правового режиму речей і документів, який може полягати в наступному: слідчий після тимчасового доступу у формі вилучення (виїмки) остаточно вирішує питання про те, чи мають ці речі і документи значення для кримінального провадження, і звертається до слідчого судді із клопотанням про арешт майна. Водночас, автор зауважує, що це вимагатиме уточнення положень глави 17 КПК щодо арешту майна з метою забезпечення збереження не тільки речових доказів, а й доказів загалом [2, с. 153]. А.В. Дрозд пропонує регламентувати порядок вирішення долі вилучених в ході тимчасового доступу речей і документів в одній статті, а його суть полягатиме в закріпленні обов'язку слідчого, прокурора повернути вилучені речі або документи, крім випадків, коли вони є необхідними для кримінального провадження; у такому випадку слідчий, прокурор мають звернутися до слідчого судді із клопотанням про їх арешт [3, с. 15].

Слід погодитись із вищезазначеними позиціями дослідників в частині необхідності врегулювання особливого правового режиму речей і документів, вилучених в ході тимчасового доступу та вирішення питання про значення цих речей і документів для кримінального провадження шляхом звернення до слідчого судді із клопотанням про їх арешт.

Водночас, на нашу думку, такий порядок вимагає внесення більш системних змін до КПК України. По-перше, слід прибрати посилання на ст.160-166 КПК України із положень ч.1 ст. 100 КПК України; по-друге, слід унормувати у Главі 17 КПК України питання щодо можливості накладати арешт на майно не лише з метою забезпечення речових доказів, але й доказів взагалі, як це пропонує І.П. Зінковський; по-третє, слід доповнити ст. 164 КПК України частиною п'ятою такого змісту: «У разі, якщо речі або документи, вилучені за ухвалою про тимчасовий доступ до речей і документів містять ознаки доказів, слідчий за погодженням із прокурором, прокурор зобов'язані звернутись до слідчого судді із клопотанням про їх арешт. Інші речі або документи, вилучені за ухвалою про тимчасовий доступ до речей і документів повинні бути повернуті їх володільцю після спливу строку дії відповідної ухвали. У разі відмови слідчого судді у задоволенні клопотання про арешт майна, вилучені на підставі ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів речі або документи повинні бути повернуті володільцю негайно». За такої редакції частини п'ятої ст. 164 КПК України бездіяльність, пов'язана із неповерненням вилучених в ході тимчасового доступу речей і документів підпадатиме під ознаки, визначені п.1 ч.1 ст. 303 КПК України (нездійснення інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений цим Кодексом строк) і зможе бути оскаржена слідчому судді. Щоправда, в такому разі норми п.1 ч.1 ст. 303 КПК України мають бути доповнені в частині кола суб'єктів оскарження - володільцем речей і документів, вилучених за ухвалою про тимчасовий доступ до речей і документів.

Лише таке комплексне внесення змін до КПК України дозволить вирішити питання і про правовий статус речей і документів, вилучених за ухвалою про тимчасовий доступ до речей і документів і про правову процедуру їх повернення.

Список використаних джерел:

1. Жмудінський В.П. Особливості повернення майна, не визнаного речовим доказом. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2020. № 4. Т. 4 (70). С. 229-334.

2. Зіньковський І.П. Виконання слідчим ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 4. С. 151-155. URL: http://apnl.dnu.in.ua/4_2017/35.pdf (дата звернення: 15.11.2021 р.).

3. Дрозд А. В. Забезпечення недоторканності права власності в кримінальному провадженні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2019. 24 с.

Клепка Дар'я Ігорівна

кандидат юридичних наук, науковий співробітник відділу дослідження проблем кримінального процесу та судоустрою Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України,

ДО ПИТАННЯ ЯКІСНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ НОРМАТИВНОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ОСКАРЖЕННЯ НЕДОТРИМАННЯ РОЗУМНИХ СТРОКІВ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Як зазначається у науковій літературі, одним з мірил і критеріїв якості законодавства є ефективність застосування розроблених законодавчих актів [1]. Процес констатації дефектності того чи іншого об'єкта в багатьох випадках відбувається не на підставі аналізу самого об'єкта (хоча такий шлях також можливий), а з урахуванням тих негативних наслідків, які відповідним дефектом викликані. Величезна кількість нормативно-правових актів (у тому числі й законів), що приймаються в державі, доволі часто створює ілюзію повного правового регулювання суспільних відносин. Але доводиться констатувати, що значна частина нормативних приписів з тих чи інших причин залишається без